

LAURYNAS IVINSKIS

Dviejų šimtų metų sukakčiai (1810.VIII.15–1881.VII.29)

Lilija Kudirkienė

Ką sakytume šiandien apie žmogų, parašiusį ne vieną žodyną, parengusį per dvi dešimtis kalendorių, verčiantį iš kitų kalbų grožinę literatūrą, rašantį praktinio, pritaikomojo pobūdžio knygeles ir beletristiką, renkantį tautosaką, tyrinėjantį savo apylinkių augaliją, siunčiantį savo tyrinėjimus svetur, užmezgusį ir palaikantį ryšius su kitų kraštų mokslo žmonėmis, – kaip vertintume jo indėlį į savo krašto, savo tautos kultūrą?

Duok Dieve kiekvienam taip darbuotis dabar, ir to būtų gana. Laurynas Ivinskis tai darė XIX amžiuje, visai kitokiomis aplinkybėmis, daug kur pirmas mindamas taką ir skverbdamasis pro svetimos cenzūros užtvaras. Duoną užsidirbdamas kituo – kasdieniu mokytojo darbu, sąžiningu ir vertinamu.

Matai įstabių dalykų šio žmogaus gyvenime. Šviesi meilė savo kraštui, vargin-giems bemoksliams jo žmonėms, o drauge ir visam kam, kas gyva, – taip pat sunkiai dirbantiems naminiams gyvuliams ir kiekvienam gyviui, gležnai ir pažeidžiamai augalo gyvasčiai, – viskam, buvo jo įvairiašakės veiklos paskata, gal bent iš dalies tuo galima paaiškinti ir jo darbų įvairovę. Reikia mokyti ir ugdyti vaikus bei jaunimą. Reikia šviesti suaugusius kaimo žmones, pratinti skaityti, teikti jiems praktinio gyvenimo žinių ir žinių apie pasaulį, parūpinti dorinančios, auklėjančios grožinės lektūros, reikia mokyti galestingai elgtis su savo gyvuliu, tausoti augaliją. Savo knygos *Pasauga kiekvieno gyvo sutvėrimo* (parašyta 1862 m.), mokančios apsieiti su gyvuoju pasauliu, epigrafui Ivinskis parinko patarlę *Ir gauruotas turi širdį*; varijuodama ji atsikartoja ir jo kalendoriuose (*Juk ir gauruotas tur szirdi* IvK 1850, *Ne wienam žmoguj pajautimas duotas, Juk tur szirdi ir giwolis gauruotas* IvK 1852).

Taigi Laurynas Ivinskis – pedagogas, turėjęs ir namų mokytojo, ir miesto mokytojo diplomus, dirbęs Rietavo mokyklose (parapinėje ir agronomijos), Joniškėlio parapinėje mokykloje, mokytojavęs Žemaitijos dvaruose (jo mokiniai buvo V. Zubovas, Joniškėlyje – G. Petkevičaitė-Bitė). Rinko tautosaką, sudarinėjo rinkinius. Pats eiliavo, rašė apsakymus bei vaizdelius, vertė garsių autorių grožinius kūrinius. Jausdamas lietuviškos spaudos stygių, parengė pirmo lietuviško laikraščio (*Aitvaras*, 1856) projektą. Sudarinėjo ir daugelį metų (nuo 1846 m. – pamečiui iki 1864 m.; spaudos draudimo laikotarpiu – tik 1878 m.) leido tūkstantiniais tiražais lietuviškus kalendorius, pripildytus įvairiausių žinių – ir šviečiamojo, lavinamojo pobūdžio, ir praktinių, reikalingų kasdieniam gyvenimui, ir – grožinės kūrybos bei tautosakos; tai buvo vieni pirmųjų lietuviškų periodinių leidinių. Rengė žodynus (nebaigti, rankraščiai yra Lenkijos bibliotekose). Rašė lietuvių kalbos gramatiką. Lietuviškos spaudos draudimo laikotarpiu yra prisidėjęs prie kalendoriaus rusiškais rašmenimis rengimo, dirbo lietuviškų knygų transkribavimo komisijoje, tačiau nesileido įtraukiamas į caro valdžios sumanytą akciją – redaguoti numatyto Vilniuje leisti laikraščio *Liaudies draugas* (baltarusių ir lietuvių kalbomis) lietuviškojo varianto. „Laikraštis turėjo propaguoti caro valdžios politiką lietuvių tarpe. Tačiau L. Ivinskis atsisakė jam siūlytų pelningų pareigų, todėl laikraštis nebuvo leidžiamas, o jam skirti pinigai atiteko švietimo reikalams“ (*Lietuvių literatūros istorija. XIX amžius*, V., 2001, p. 83–84). Aprašė lietuviškus augalus (ir sudarinėjo jų rinkinius), kūrė lietuviškus botanikos terminus. Nubraižė pirmą Lietuvos žemėlapi (*Telšių pavietas*).

Ivinskio parengti kalendoriai plito, buvo skaitomi ir prusino žmones. (Įstabu, kad net septynetą kalendorių jis buvo parengęs ir Mažajai Lietuvai, išleisti Tilžėje.) Per *Kalendorius* plito ir grožinė paties Ivinskio kūryba, kurios jam nepavyko atskirai išleisti, bei vertimai, taip pat ir kitų autorių (A. Baranausko, K. Praniauskaitės, A. Strazdo, S. Valiūno, D. Poškos, J. Pabrėžos) lietuviška kūryba bei vertimai į lietuvių kalbą. Su *Kalendoriais* atgal pas žmones sugrįžo tautosakos kūriniai, neretai – jau pakeistu pavidalu: ten išspausdino savo sueiliuotą pasaką (gal dabar įvardytume – sakmę) „Voras, kuris žmogų apskundė“. Patarles, kurių Ivinskis pats buvo pririnkęs šimtų šimtų (beveik pustrėčio tūkstančio patarlių / priežodžių / mįslių rinkinį nusiuntė Rusų geografijos draugijai į Sankt Peterburgą), į *Kalendorius* dėjo jau sueiliuotas (*Kan do nauda tajp ełgdamos radaj? / Kad szauksztu srebi, su kotu badaj* IvK 1851 p. 43; *Taria: grejtesnej sulaukte galieses, / Kada lauks rankas lajkidamas isztieses, Juk ir kožnas dve ranke ira tures, / O to nier' kad turietumem kiatures* IvK 1852 p. 36; *Kas ankstie kel, dantes rakinie, / O kas vielai – akes krapštynie* IvK 1858 p. 45; *Žmogus ir pelie ne kart tur prazuते. / Žmogus wargams, pelie katej turi klute* IvK 1858 p. 46). Pats Ivinskis yra dalį savo rinkinių patarlių įvardijęs kaip „patarlių dainas“ – ar ne tam eiliuotinis pavidalas ir buvo numatytas?

Po žmones keliavo ir ne vieną ašarą yra išspausdusi Ivinskio versta *Istorija apie Genovaite* (apysakos autorius – vokiečių Ch. Schmidas); keliolika kartų perspausdintos, jos amžius buvo nepalyginamai ilgesnis už vertėjo – galėčiau paliudyti *Genovaitę* buvus kaime skaitomą ir XX a. viduryje. Beje, 1953 m. Lietuvos MA svarsstant *Lietuvių literatūros istorijos konspekto* I d., užkliūta ir už šio kūrinio. Citata iš

konferencijos protokolo: „Konspekte pasitaiko ir neteisingų teiginių. Pvz., kalbama apie Ivinskio „Genovaitės“ pasisėkimą. Reikia pažymėti, kad to „pasisėkimo“ šaknys kilo ne iš liaudies, o iš valdančiųjų klasių“ (dokumentų rinkinys *Literatūra. 1940–1960*, V., 1992, p. 435).

Yra liudijimų Ivinskį buvus ir mechaniku „iš Dievo malonės“; jo darbai buvę priimti į pasaulinę parodą Vienoje...

Darbštusis, dorasis Laurynas Ivinskis nebuvo vienas ir nebuvo vienišas XIX a. antros pusės kultūriškai pakylėtoje Žemaitijoje. Buvo branginamas ir remiamas Rietavo dvarininko Irenėjaus Oginskio. Tarpininkaujant Žemalės dvarininkui Severinui Grosui, Ivinskis išrinktas Vilniaus archeologijos komisijos nariu, tai žingsnelis į platesnį pasaulį ir dar viena realizavimosi galimybė. Iki pat senatvės bendravo su veikliuoju vyskupu Motiejumi Valančiumi; per Varnių kunigų seminariją Valančius paskleisdavo Ivinskio kalendorius po visą Žemaitiją. Motiejus Valančius, kaip bažnytinės valdžios atstovas, aprobuodavo *Kalendorių* rankraščius, t. y. teikdavo spausdinti, – net jau ir iškeltas į Kauną. Čia pat darbavosi Simonas Daukantas kaip kukli lauko pelė. Užsimezgė ryšiai su M. Akelaičiu, su latvių kalbininku ir etnografu A. Bylenšteinu, Kazanės universiteto profesoriumi A. Ugianskiu...

Gal Laurynas Ivinskis buvo tikras laimės kūdikis, kuris viską mokėjo ir kuriam viskas, ko tik imdavosi, sekėsi? Deja. Kaip jau minėta, neturėjo galimybės atskirai paskelbti savo nemenkos literatūrinės kūrybos. Išvertė D. Defoe *Robinzoną Kruzą* (iš adaptuoto lenkiško vertimo), išleisti negalėjo. Cenzūra uždraudė minėtąją Ivinskio originalią knygelę *Pasauga*. Uždraudė ir du jo *Kalendorius* (1853 ir 1854 m.). Buvo parengęs lotynišku šriftu kalendorių 1872 metams (spaudos draudimo laikas), negavo leidimo spausdinti. Negavo cenzūros leidimo ir jo parengtas laikraščio *Aitvaras* projektas. Nežinia kur ir nežinia kaip dingo į Vienos parodą siųstieji unikalūs eksponatai. Nepasiekė mūsų dienų ir Ivinskio originalusis žemėlapis.

Atkaklus, nuoseklus darbavimasis nepaisant nieko, nei kliūčių, nei praradimų, nei gyvenimo sąlygų, rodo Lauryną Ivinskį turėjus ne veržlų būdą, o beribį atsidavimą, norą teikti naudą ir globą. Ivinskio reakciją į nepasisėkimus puikiai iliustruoja Vaižganto aprašyta scenelė Vienos parodoje, kai sužinojęs, kad jo darbai parodos nepasiekė, su giedra šypsena džiaugėsi kitų padarytais dalykais, o grįždamas atgal, pats sustiręs iš šalčio ir nuovargio, rūpinosi nepažįstamos bendrakeleivės patogumu. Dėl savo kultūrinės veiklos ir romaus būdo šis išeivis iš bajorų (beje, kaip ir kiti aukštesnio luomo ar pasilavinę žmonės, Ivinskis buityje taip pat kalbėjo lenkiškai) buvo mėgstamas aplinkos, kurioje darbavosi, ir buvo remiamas jei ne visada iš pagarbos, tai bent jau iš pagailos, nes turėjo vieną beveik nedovanotiną ydą – neturtą. Paskutinius pora gyvenimo metų bešeimis Laurynas Ivinskis buvo sarginamas ir karšinamas Milvydų dvare netoli Kuršėnų. Kuršėnuose ir palaidotas.

Su ramia širdžia galima pasakyti, kad visą savo gyvenimą be atodairos atidavęs lietuvių raštijai bei kultūrai, Lietuvos žmonių prusinimui ir dorinimui, Laurynas Ivinskis mūsų dienomis nėra užmirštas nei nustumtas į pašalį. Jis yra susilaukęs tyrinėtojų monografijų, solidžiu leidiniu buvo paminėta unikalųjų jo *Kalendorių* 150 metų sukaktis, deramą vietą jis užima LLTI parengtoje *Lietuvių literatūros istorijoje*.